

מומר להכעיס ולתיאבון

פתחא דסוגיא

והוסיף מהר"ם ואמר אינו נקרא רשע, רק העושה עבירה להכעיס והוא הנקרא פורש מדרכי צבור, ולא יקרא פורש כי אם עובר עכו"ם או אוכל נבילות להכעיס, דהכי אמר רב שמעיה פרק נגמר הדין, יכול פירשו אבותיו מדרכי צבור, תלמוד לומר בעמיו משמע דהכי מיירי, אבל אם אדם עושה עבירה לפעמים לתיאבון, או לפעמים מניח מצוה בשביל טורח, כגון זה חייב לקרוע עליו בשעת יציאת נשמה, כיון שאינו עושה להכעיס, שכן מצינו שהיה דוד מתאבל על אבשלום שהיה רשע, לפי שלא היה מתכוין כי אם למלוך ולא להכעיס (מדרכי מור"ק פ"ג רמז תתקל"ז).

ביאורא דתלמודא

מומר לתיאבון דברי הכל פסול – דכיון דמשום ממון קעביד, דהא שכיחא בזול טפי מדהיתירא, הוה ליה כרשע דחמס ופסול לעדות (רש"י). כי היכי דכפין ואכיל איסורא הכי נמי כפין ושקיל ארבעה זוזי ומסהיד בשיקרא (יד רמ"ה). מומר להכעיס – כל שלפניו היתר ואיסור ומניח ההיתר ואכל האיסור (ר' עקיבא איגר גיטין מה:). רשע דחמס בעינן – כלומר דקא עביד איסורא משום ממון כי האי גוונא הוא דחש ליה קרא דלא להוי עד חמס דכתיב להיות עד חמס, אבל רשע דלאו משום ממון קא עביד ליכא למיחש ליה דלא להוי עד חמס (יד רמ"ה). המינין – כומדין לעבודת כוכבים בין עובדי כוכבים בין ישראלים (רש"י). והמסורות – מלשינים לשקר המוסרין ממון חבריהם ביד עובדי כוכבים אנסיין (רש"י). סמי מכאן מומר – נראה דדוקא לגבי הורדה לבור מסמי ר' יוחנן מומר מלמטנייה בהדי מיניין, אבל לדברים אחרים מצינו בכמה מקומות שונה מיניין ומומרים יחד, בפרק קמא דראש השנה המיניין והמומרים והמסורות יורדין לגיהנם, ובפרק השולח ספר תורה שכתבו מין ומומר ומסור (תוספות). איזהו מין זה העובד אלילי כוכבים – נראה דשלשה גוונים משומד לעבודה זרה הו, היכא דלא ידענוהו עובד עבודה זרה אלא פעם אחת או שנים ולא הוחזק עדיין שחיתותו כשרה, כיון שאינו שוחט לעבודה זרה, ואי אתחזק שלש פעמים אסור לאכול משחיתותו, ומכל מקום מותרת בהנאה, אבל היכא דהוי מין אדוק בעבודה זרה טובא, אז סתם שחיתותו

לעבודה זרה (נימוקי יוסף). איזהו ישראל מומר – דחשבינן ליה מומר לכל מילי (רש"י). מקבלין קרבנות מפושעי ישראל – משמע מזידין (רש"י). אבל אם אנו יודעים בודאי שלא יחזרו בהן בתשובה אין מקבלין מהן קרבנות (באר שבע חולין ה.).

ליקוטא דתלמודא

שנו רבותינו (סנהדרין כז.) גבי מומר האם כשר לעדות:

מומר אוכל נבילות לתיאבון, דברי הכל פסול. להכעיס, אביי אמר פסול, רבא אמר כשר. אביי אמר פסול, דהוה ליה רשע, ורחמנא אמר אל תשת רשע עד. ורבא אמר כשר, רשע דחמס בעינן.

ואמרו חכמינו (עבודה זרה כז.) גבי מיהו מומר:

אבל המינין והמסורות והמומרים היו מורדין ולא מעלין. אמר ליה אני שונה לכל אבידת אחיך לרבות את המומר, ואת אמרת היו מורדין סמי מכאן מומר. ולישני ליה כאן במומר אוכל נבילות לתיאבון, כאן במומר אוכל נבילות להכעיס, קסבר אוכל נבילות להכעיס מין הוא. איתמר מומר פליגי רב אחא ורבינא, חד אמר לתיאבון מומר, להכעיס מין הוי, וחד אמר אפילו להכעיס נמי מומר, אלא איזהו מין, זה העובד אלילי כוכבים.

עוד שנו רבותינו (עירובין טז.) בהגדרת המומר:

אמר רב הונא איזהו ישראל מומר, זה המחלל שבתות בפרהסיא. אמר ליה רב נחמן כמאן, אי כרבי מאיר דאמר חשוד לדבר אחד חשוד לכל התורה כולה, אפילו באחד מכל איסורין שבתורה נמי. אי כרבנן האמרי חשוד לדבר אחד לא הוי חשוד לכל התורה כולה, עד דהוי מומר לעבודת כוכבים.

עוד שנינו (חולין ה.) בחומרת המרת דת:

חמורה עבודת כוכבים, שכל הכופר בה כמודה בכל התורה כולה, אלא מומר לאותו דבר, וכדרבא. מיתבייב מכס ולא כולכם, להוציא את המומר, מכס בכס חלקתי ולא באומות, מן הבהמה להביא בני אדם שדומים לבהמה, מכאן אמרו מקבלין קרבנות מפושעי ישראל כדי שיחזרו בהן בתשובה, חוץ מן המומר ומנסך את היין ומחלל שבתות בפרהסיא.

אפילו
מומר לכל
התורה
כולה אם
יעשה
תשובה
יתכפר
(משך חכמה)

אור תורה

אל תקח מאתו נשך ותתריב
ויראת מאלהיך וחי אחיך
עמך. (ויקרא כה לו)

לא תשא שמע שוא אל תשת
ידך עם רשע להיות עד חכם.

(שמות כג א)

דבר אל בני ישראל ואמרת
אלהם אדם פי יקריב מכס
קרבן לה' מן הבהמה מן
הבקר ומן העזאן תקריבו את
קרבנכם. (ויקרא א ב)

האידינא אליבא דשמעתא

דיני מומר בזמן הזה

אף שאמרו ז"ל (עירובין יט.) דישאל אף על פי שחטא ישראל הוא, מכל מקום נחשב כגוי דנינים אחדים. **שחיטה:** גבי מומר לתיאבון כתב בשו"ע (יו"ד סימן ב ס"ב): 'מומר אוכל נבלות לתיאבון, ישראל בודק סכין ונותן לו, ומותר לאכול משחיטתו אפילו ישחוט בינו לבין עצמו, והוא שיודעין בו שיודע הלכות שחיטה. אם לא בדק לו סכין תחלה, אסור לאכול משחיטתו עד שיבדקנו בסוף. ואין ליתן לו לכתחלה לשחוט, אפילו כשר עומד על גביו, בלי שיבדוק לו כשר את הסכין תחלה, על סמך שיבדקנו בסוף'. ע"כ. וגבי מומר להכעיס כתב בשו"ע (שם ס"ה): 'מומר להכעיס, אפילו לדבר אחד, או שהוא מומר לעבודת כוכבים או לחלל שבת בפרהסיא, או שהוא מומר לכל התורה, אפילו חוץ משתים אלו, דינו כעובד כוכבים'. **ריבית:** כתב בשו"ע (יו"ד סימן קנ"ט ס"ב): 'מומר מותר להלוותו ברבית, ואסור ללוות ממנו ברבית. הגה: ויש מחמירין אף במומר להלוות. וטוב להחמיר אם אפשר להשמיט ממנו'. ע"כ. וברדב"ז (ח"ד סימן י"ב) כתב דאפשר אף ללוות ממנו ברבית, וז"ל הנצרך לענינו: 'דש"י ז"ל כתב בתשובה שאסור להלוות להם ברבית, שאף על פי שחטא ישראל הוא, ואיכא נמי משום ולפני עור לא תתן מכשול, אבל ר"י כתב שמותר להלוות להם ברבית דלא קרינן ביה וחי אחיך עמך. אבל ללוות מהם ברבית לכולי עלמא אסור לפי שמכשילו. ואף על פי שאיני כדאי להכריע בין הראשונים רואה אני שאפילו המומרים עצמם מותר להלוותם ברבית, שכיון שכפרו באלהי ישראל והודו בעבודה זרה הרי הם כעכו"ם גמורים לדבר זה, דלענין רבית אפקרוה רבנן לממוניה ועבדוה מתנה דמשום דקלקלו מעשיהם קנסינן להו'. **טומאה:** כתב הרשב"א (ח"א סימן רמ"ב) דאף דבעניני רבית ואבידה אין המומר בכלל זה כיון דלא אחיך הוא, מכל מקום לענין טומאה וקידושין וגיטין דיינינן ליה כאדם ולכך חיישינן לקידושין ומטמא בטומאת אוהל. **להכשילו באיסורים:** כתב בשו"ת בנימין זאב (סימן ת"ו) דאף משומד להכעיס בדאורייתא, שייכא ביה טעמיה דלפני עור לא תתן מכשול, דאף שלא חל עלינו הציווי וחי אחיך עמך, מכל מקום הוא עדיין מחוייב במצוות ולכן אין לנו רשות להחטיאו.

עומקא דסוגיא

ג. גבי דיני אבלות על מומר כתב בשו"ע (יו"ד סימן שמ"ה ס"ה) שחכמים תקנו שלא להתאבל על מומר, ועל כל הפורשים מדרכי צבור, ועיין בשו"ת חיים ביד (סימן צ"ט) שכתב שהכונה בזה הוא שאינן מתעסקין עמהם לכל דבר היינו שאין קודעין עליהם, אך לא לענין קבורה ותכריכי המת, ואפילו מומר גמור ממש עושין לו תכריכים וקוברים אותו. ועיין עוד בשו"ת מהרד"ך (סימן נ"א) דאין מונעים מהבן לומר עליו קדיש ולעשות לעילוי נשמתו דאמרינן שעשה תשובה במיתתו.

מומר לעניין ירושה

אמרו ז"ל (קידושין יח.): 'עובד כוכבים יורש את אביו דבר תורה, דכתיב כי ירושה לעשו נתתי את הר שעייר. ודלמא ישראל מומר שאני, אלא מהכא כי לבני לוט נתתי את ער ירושה'. ע"כ. וכתב הרא"ש (שם פ"א): 'מכאן פוסקין דישאל מומר לעבודת כוכבים יורש את אביו, מדקאמר ודילמא ישראל מומר לעבודת כוכבים שאני, וכן מסתבר דאף על גב שחטא ישראל הוא לקדש האשה ולגרש. מכל מקום אם אפשר טוב לתתו ביד בית דין דלא יהבינן ליה'. ע"כ. וכתב המרדכי (קידושין פ"א) דאף על פי כן תיקנו דמשומד אינו יורש את אביו, וזה מטעם דהפקד בית דין הפקה. ובשו"ת הרש"ך (ח"ג סימן ל"ז) כתב דאם יש לו בנים והם ישראלים, תינתן ירושת אביהם המומר להם.

וגבי מומר שמת כתב הריקאנטי (סימן שמ"ב), וז"ל: 'וכתב ריא"ז נראה לי שהאב יורש את בנו שהוא מומר, וכן כתב הר"מ במז"ל, ורבינו שמחה אומר אפילו לדברי הגאונים בן המומר יורש את זקינו מן התורה, ורבינו שלמה ז"ל דן על הנפקד מן המומה, אם שלח בו יד בחיי המומר, או שיש לו עדים שתבעו לו ממנו, ואמר אני זוכה בו אין לך שליחת יד גדול מזה, ואם לא שלח בו יד בחיי המומר אין כאן זכיה, וינתן ליורשי המומה, והגר יורש את אביו בתקנת חכמים שלא יחזור לסורו'.

מומר לעניין קידושין וגירושין

הובא לעיל דמומר דינו כישאל לגבי קידושין וגירושין, ובשו"ע (אהע"ז סימן קכ"ט ס"ה) כתב דאין לו לגרש בשמו הנכרי, אלא בשמו היהודי. ובאמונת שמואל (סימן ו) כתב דעושים מומר שליח לגירושין במקום עיגון, שיוליך הגט ממקום למקום, וימסור הגט וההרשאה קשורים בנייד אחד וחתום בשתי חותמות באופן שלא יוכל להזדיף. ובשו"ע (אהע"ז סימן קנ"ז) כתב דמומר צריך לחלוץ. וכתב במהר"ם מינץ (סימן ק"ג) דאם המיר הוא ואשתו, וחזרו ליהדותם, אשתו מותרת לו אפילו אם הוא כהן. וכתב בתרומת הדשן (סימן רי"ט) דמומרת אסורה לבעלה.

ואפילו

מומר

גמור ממש

עושין לו

תכריכים

וקוברים

אותו

(חיים ביד)

מראי מקומות

- א. סנהדרין כו.
- ב. עבודה זרה כו.
- ג. עירובין סט.
- ד. חולין ה.
- ה. עירובין יט.
- ו. שו"ע יו"ד סימן ב ס"ב
- ז. שו"ע יו"ד סימן קנ"ט ס"ב
- ח. שו"ת הרדב"ז ח"ד סימן י"ב
- ט. שו"ת הרשב"א ח"א סימן רמ"ב
- י. שו"ת בנימין זאב סימן ת"ז
- יא. קידושין יח.
- יב. רא"ש שם פ"א
- יג. מרדכי קידושין פ"א
- יד. שו"ת הרש"ך ח"ג סימן ל"ז
- טו. פסקי הריקאנטי סימן שמ"ב
- טז. שו"ע אהע"ז סימן קכ"ט ס"ה
- יז. אמונת שמואל סימן ו
- יח. שו"ע אהע"ז סימן קנ"ז
- יט. שו"ת מהר"ם מינץ סימן ק"ג
- כ. תרומת הדשן סימן רי"ט
- כא. משך חכמה דברים פ"ל
- כב. רמ"א יו"ד סימן רס"ח ס"י"ב
- כג. בתשובות הרי"ם משייראני אר"ח סימן ח
- כד. שו"ע יו"ד סימן שמ"ה ס"ה
- כה. שו"ת חיים ביד סימן צ"ט
- כו. שו"ת מהרד"ך סימן נ"א